

Debatt:

PER DAHLBERG:

Samhällsförvaltningen på regional nivå

Frågan om landstingens fortbestånd har dryftats i Svensk Tidskrift tidigare i år. Olika meningar har därvid kommit till uttryck. Sålunda har kanslichefen Sten E Kjellgren hävdad att landstingen bör vara kvar, medan dåvarande landstingsrådet Stig Rindborg har satt deras fortsatta existens i fråga (nr 3/81). Även landshövdingen Sven Johansson har intagit en kritisk ståndpunkt, samtidigt som han har förordat en omprövning av de regionala arbetsuppgifternas fördelning mellan skilda samhällsorgan, i första hand mellan länsstyrelserna och de centrala ämbetsverken (nr 4/81).

För egen del är jag av den uppfattningen, att landstingen bör avvecklas. Denna uppfattning grundar sig på en under decenniernas studium vunnen insikt om att en genomgripande förenkling av den offentliga förvaltningen är nödvändig som ett betydelsefullt led i en allmän sanering av statsfinanserna. Utifrån denna besparingsaspekt anser jag emellertid, att frågan om landstingens framtid måste sättas in i ett större sammanhang och att den administrativa reform som alltså synes mig ofrånkomlig måste omfatta hela den regionala organisationen, statlig såväl som landstingskommunal. Även primärkommunernas ställning måste övervägas.

Den territoriella grunden för den statliga länsförvaltningen är länen, för närvarande 24 till antalet. Länsindelningen är av mycket gammalt datum och går i principielt avseende tillbaka ända till 1634 års regeringsform. Den organisationsmodell som då fastställdes har till sin konkreta utformning inte undergått några egentliga förändringar sedan år 1810, bortsett från sammanläggningen av förutvarande Stockholms län och Stockholms överståthållarskap för drygt tio år sedan. Länsorganisationen har således inte påverkats av den djupgående omdaning som har känne-

tecknat det svenska samhället sedan 1800-talets senare hälft, med avsevärda konsekvenser för näringsliv, kommunikationer, befolkningsfördelning och bosättning. Till följd härav framstår länen inte längre som naturligt avgränsade och sammanhållna enheter.

Den statliga länsförvaltningen utgörs i första hand av länsstyrelserna, av vilka varje län har sin. Även de är alltså 24 till antalet. Kostnaderna för deras verksamhet uppgick för budgetåret 1979/80, det senaste budgetår för vilket uppgifter är mig tillgängliga, till drygt 1 417,5 milj kronor.

Utöver länsstyrelserna omfattar den statliga länsförvaltningen ett tiotal mer eller mindre självständiga länsnämnder och liknande organ, i allmänhet underordnade centrala fackmyndigheter. Varje län har sin uppsättning sådana organ. Eftersom dessa enheter i några fall saknar egna anslag, är det inte möjligt att exakt ange deras administrativa kostnader utan tidskrävande detaljundersökningar. En sammanställning av officiellt kända uppgifter och vissa under hand inhämtade upplysningar ger emellertid vid handen, att de nämnda kostnaderna kan beräknas ha uppgått till sammanlagt 1 353,8 milj kronor budgetåret 1979/80.

Som har berörts inledningsvis finns vid sidan av den statliga länsförvaltningen en länskommunal förvaltning, bestående av 23 landsting. Att antalet är 23 och inte 24 beror på att Gotlands kommun fungerar som landsting för Gotlands län. Landstingens huvudsakliga uppgift är att svara för hälso- och sjukvården inom respektive län. De administrativa kostnaderna härför uppgick år 1979 till 1 731,5 milj kronor. I denna summa är kostnaderna för landstingsförbundet inräknade. Samtidigt är att märka att — förutom Gotlands kommun — Göteborgs och Malmö kommuner står

utanför landstingsorganisationen.

Av ovan lämnade uppgifter kan tre slutsatser om den regionala samhällsförvaltningen i vårt land dras, nämligen att den vilar på en territoriell indelning som är otidsenlig, att den för med sig mycket höga kostnader och att den i långa stycken utgörs av parallellt verkande myndigheter. Härav följer i sin tur att utrymme finns för en modernisering och förenkling av organisationen, med sänkta anspråk på skattemedel som effekt.

Enligt min mening bör i detta syfte följande åtgärder vidtas.

1 Antalet län skärs ned från 24 till förslagsvis 15. Därav följer automatiskt att även antalet länsorgan begränsas; närmare 100-talet sådana organ skulle under angiven förutsättning kunna dras in. Redan en förändring av länsindelningen, byggd på principen att länen i näringsgeografiskt och befolkningsmässigt hänseende skall utgöra ett rationellt underlag för samhällsplanering och annan verksamhet på regional nivå, skulle begränsa kostnaderna för den statliga länsförvaltningen högst väsentligt. Denna effekt skulle nås, även om den administrativa personalen skulle behöva förstärkas på enstaka punkter till följd av breddningen av länsorganens verksamhetsområden.

2 Somliga av de nuvarande länsnämnderna avvecklas helt. Särskilt aktuella i sammanhanget är länskolnämnderna och länsbostadsnämnderna, vilkas uppgifter — i den mån de alls behöver vara kvar — mycket väl kan övertas av primärkommunerna. Ytterligare ett exempel på de besparingsmöjligheter som står till buds på detta område erbjuder lantbruksnämnderna, som ju sysslar med jordbrukets yttre och inre rationalisering. Handläggningen av hithörande ärenden kan med fördel fördelas mellan lantmäteriets motsvarande enheter — som ju sedan gammalt har

fastighetsbildande och fastighetsreglerande uppgifter — och nyinrättade hus-hållningssällskap, knutna till jordbrukets egna organisationer och i huvudsak finansierade genom avgifter för lämnade tjänster. En liknande omorganisation, som i nu behandlat fall alltså skulle betyda att lantbruksnämnderna avvecklas, kan göras på skogsvårdens område.

3 Landstingen avskaffas och deras uppgifter förs över på andra samhällsorgan. Att för den relativt begränsade verksamhet som landstingen har att svara för upprätthålla en särskild organisation, till kostnader som vida överstiger kostnaderna för samtliga länsstyrelser, är varken ekonomiskt försvarbart eller sakligt nödvändigt. I viss mån är det likväl en öppen fråga vilka samhällsorgan som bäst lämpar sig för att överta landstingens uppgifter. Olika organisatoriska lösningar kan tänkas. Särskild vikt synes mig dock böra tillmätas det förhållandet, att planeringen av allmän hälso- och sjukvård, alltså den del av verksamheten som är den för landstingen mest väsentliga, i princip inte skiljer sig från annan samhällsplanering, som ju är en huvuduppgift för länsstyrelserna. Vägande skäl kan därför åberopas för att dessa myndigheter, under socialstyrelsens överinseende och med ansvaret för det löpande arbetet starkt decentraliserat, får träda i landstingens ställe som huvudmän för hälso- och sjukvården. En sådan reform skulle i hög grad förenkla både den regionala samhällsförvaltningen och skattesystemet, eftersom landstingsskatten automatiskt skulle falla bort. Som en följd av förenklingen skulle de dryga administrationskostnaderna för hithörande ändamål reduceras. Även länsstyrelsernas ställning som samlande och ledande regionalinstanser skulle stärkas, något som ytterligare skulle betonas om den av Sven Johanson efterlysta omprövningen av förhållan-

det till de centrala ämbetsverken samtidigt gjordes.

4 Den nuvarande kommunindelningen ses över, varvid syftet skall vara både att göra den kommunala förvaltningen mera lätthanterlig och att minska avståndet mellan kommunstyrelse och kommuninvånare. Kommunernas fullmäktigeforsamlingar ges befogenhet att utse ledamöterna i länsstyrelsernas lekmannastyrelser. Alternativt utses dessa direkt vid de allmänna valen av respektive kommuners röstberättigade invånare. De nyssnämnda

lekmannastyrelserna får rätt att besluta i alla frågor som rör samhällsplaneringen i stort inom det egna länet. På så vis skulle det demokratiska inflytandet över den offentliga verksamheten på regional nivå kunna behållas och rent av stärkas trots avvecklingen av landstingen. En närmare precisering av samhällsuppgifternas fördelning mellan staten och kommunerna, såsom har förordats i min artikel om skattesystemet och skatteförvaltningen i nr 5-6 av denna tidskrift, skulle verka i samma riktning.

ANDERS LUNDBERG:

Kommentarer till Thulstrups "vulgarisering"

Att vårda vårt språk är viktigt. Jag tolkar därför Åke Thulstrups (Å Th) artikel i nr 5-6 som en diskussionsinledning och överser med hans ordval ("vulgarisering, barbarisering") och bakomliggande känslor.

För en meningsfull diskussion krävs att värdepremisserna klart uttalas. På den punkten är Å Th ofullständig. Han vill att språket skall förändras i harmoni med dess "väsen", men beskriver inte detta väsen. För mig synes många av de tendenser, Å Th ogillar, stämma med språkets väsen. Han önskar också att vi kan behålla kontakten med vår klassiska litteratur. Det önskemålet delas nog av de flesta, men kan endast ha marginell betydelse för vår språkvård.

Språket har sin viktigaste funktion som kommunikationsmedel. De värdepremisser, som för mig väger tyngst, är därför

följande två:

- 1 I valet mellan två ord/uttryck bör man välja det som för mottagaren bäst återger avsändarens intentioner.
- 2 Av två ord/uttryck, med samma informationsvärde, bör man välja det som spar mest tid och energi.

Med dessa två principer kommer man långt, men Å Th godtar dem antagligen inte, ty utifrån dem framstår det mesta i hans artikel som ogenomtänkt eller halvgenomtänkt. Snälla Å Th, redovisa dina premisser!

Ibland tycks Å Th förväxla språkfrågor med sakfrågor. Uttrycket "har sparkats" är språkligt bättre än "har fått sin avskedsansökan beviljad" om någon har slutat en anställning mot sin vilja. Thulstrups ogillande har väl mer moraliska än språkliga grunder.

Hans utredning om robotar är heller